

На сьогодні питання формування балансу підприємства, зокрема форма та склад його статей регулюється НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Так, з 2013 року структура балансу має наступний вигляд.

Актив складається з розділів:

1. Необоротні активи
2. Оборотні активи
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття

Пасив розкривається через наступні розділи:

1. Власний капітал
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення
3. Поточні зобов'язання і забезпечення

4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття

Особливістю заповнення статей балансу є те, що підприємства можуть не наводити статті, за якими немає інформації до розкриття, а також додатково вписувати статті із додатку 3 до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Таким чином, вивчення історичних аспектів розвитку бухгалтерського балансу дає змогу зрозуміти економічну сутність поняття, усвідомити його сучасне значення, осмислити досвід попередників та передбачити напрями подальшої еволюції [1].

Список використаних джерел

1. Довбуш В.І. Баланс підприємства: історія виникнення, розвитку та становлення. Науково-практичне видання «Незалежний аудитор». 2013. № 6 (IV). С.52-59.
2. Зюкова М.М. Становлення та сучасний стан бухгалтерського балансу. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. 2015. Вип.27. С.225-234.
3. Кухта К.О. Баланс підприємства: становлення, історія виникнення та розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. – 2017. – Випуск 22 (Частина 1). – С.130-132.
4. Звітність підприємств : [навч. посібник]. К. : Знання, 2010. 623 с.

Ярослав Костецький

к.е.н., доцент, докторант

Тернопільський національний економічний університет

АГРОЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

На особливому статусі земельних ресурсів наголошується в Конституції України, Земельному Кодексі, інших нормативно-правових актах. Так, стаття 14 Конституції України регламентує: «Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави» [1]. Аналогічне трактування дає стаття 1 Земельного Кодексу України [2]. Враховуючи те, що земля виступає одночасно як територіальний базис, природний ресурс й основний засіб виробництва у сільському господарстві, то серед основних принципів земельного законодавства справедливо проголошується принцип забезпечення раціонального використання та охорони земель й пріоритету вимог екологічної безпеки.

За наявністю та потенціалом продуктивних земель Україна належить до найбагатших країн світу, оскільки володіє значними запасами високопродуктивних земель придатних для використання у сільському господарстві. Площа українських чорноземів оцінюється від 15,6 млн. га до 17,4 млн. га, що складає 8 % світових запасів. Земельний фонд України становить 6% території Європи або 19 % сільськогосподарських угідь. За площею ріллі на 1 особу наша країна посідає 8 місце у світі після Австралії, Казахстану, Канади, Аргентини, Нігеру, Російської Федерації і Литви [3].

Земельні площі України характеризуються надзвичайно високим показником сільськогосподарської освоєності, що значно перевищує аналогічний показник більшості країн та екологічно обґрунтовані межі. Так рівень розораності українських земель є одним із найвищих у світі й становить 54 % території країни та більше 76 % сільськогосподарських угідь. Лісистість становить лише 16 %, що значно нижче ніж у країнах ЄС (25-30 %). Високий відсоток залучення земель у господарську діяльність пояснюється історичними передумовами з однієї сторони, а з іншої - сприятливими ґрунтово-кліматичними умовами для ведення сільського господарства практично на всій території сучасної країни. На 1 жителя країни припадає 1,0 га сільськогосподарських угідь та 0,76 га ріллі [4].

Особливо високим є рівень розораності у сільськогосподарських підприємствах (84 %), який у залежності від регіону перевищує оптимальний показник на 10-30 %, причому за останні десять років спостерігається тенденція до його зростання. За висновками вітчизняних учених та з метою збереження справедливого балансу, розораність ґрунтового покриву не повинна перевищувати 40 %, у тому числі земель сільськогосподарського призначення 50 % [5]. Надмірне використання земельних ресурсів у сільськогосподарському виробництві спричинило посилення негативних процесів: ерозії та дефляції ґрунтів, виснаження родючого шару, фізичну деградацію та хімічне забруднення, заболочення і перезволоження, зміну реакції ґрунтового розчину.

Сучасні трансформаційні процеси, що супроводжуються зміною форм власності та господарювання на селі, відсутність відповідного законодавчого забезпечення, а також дієвого державного контролю за використанням земельних ресурсів створило передумови для споживацького ставлення до землі, орієнтацію на економічні вигоди. У процесі переходу до багатоукладної економіки відбувся перерозподіл земельних ресурсів, подрібнення, що зруйнувало установлену систему їх використання на основі науково обґрунтованих систем сівозміни. Новостворені агроформування проводять свою діяльність в основному на орендованих землях, тому використання земельних ресурсів проводиться на власний розсуд без особливих вкладень на заходи з охорони і поліпшення якості ґрунтів, орієнтуючись лише на отримання максимального прибутку. Аналіз даних про посівні площі України дає підстави стверджувати про недотримання раціональної структури посівних площ вітчизняними аграріями.

Таблиця 1

Внесення мінеральних, органічних добрив та пестицидів

Рік	Мінеральні добрива				Органічні добрива				Внесено пестицидів* тис. га
	Внесено в поживних речовинах			Частка удобреної площі	Внесено			Частка удобреної площі	
	Всього, тис. ц	на 1 га удобреної площі, кг	на 1 га посівної площі, кг		Всього, тис. тонн	на 1 га удобреної площі, тонн	на 1 га посівної площі, тонн		
1990	42416,3	169	141	83	257130,8	47,8	8,6	17,9	
2000	2787,1	60	13	22	28410,1	39,8	1,3	3,3	
2005	5579,2	72	32	45	13245,8	28,5	0,8	2,7	
2010	10606,4	84	58	70	9874,1	24,4	0,5	2,2	
2011	12633,1	89	68	76	9845,7	26,5	0,5	2,0	11958,4
2012	13430,0	92	72	78	9636,9	24,2	0,5	2,1	12393,2
2013	14894,9	97	79	81	9602,6	23,0	0,5	2,1	13598,7
2014	14690,1	100	82	81,8	9860,9	24,4	0,5	2,2	12660,1
2015	14150,1	98	79	80,8	9662,7	21,8	0,5	2,5	12469,1
2016	17288,5	110	96	87,0	9162,9	19,2	0,5	2,6	13798,0

*Публікація статистичних даних доступна із 2011 року
Джерело: [4].

Загальновідомо, що найбільший негативний вплив на водно-фізичні й хімічні властивості ґрунту завдають такі культури як цукровий і кормовий буряк, соняшник, кукурудза на зерно. Так, при вирощуванні цукрових буряків, надмірна механізація

технологічних процесів призводить до погіршення структурно-агрегатного складу ґрунту, його ущільнення. Оскільки посіви соняшнику в окремих регіонах країни становлять понад 30 відсотків орних земель, то культура повертається на попереднє поле уже через три-чотири роки, попри рекомендовані 7-9 років залежно від кліматичної зони. Аналіз структури посівних площ України засвідчує, що українськими аграріями в цілому не дотримано раціональної структури посівних площ, порушуються науково обґрунтовані системи сівозмін. У сівозмінах переважають зернові та інші високорентабельні культури, що призводить окрім підвищення рівня забур'яненості та розвитку захворювань культур, до ґрунтовтоми.

У 2015 р. з метою спрощення умов ведення бізнесу, у чинне земельне законодавство було внесено зміни, зокрема виключено із Земельного кодексу України норму про те, що використання земель сільськогосподарського призначення повинно провадитися відповідно до проектів землеустрою, що забезпечує еколого-економічне обґрунтування сівозмін та впорядкування угідь, а із Закону України «Про охорону земель» вилучено положення щодо необхідності затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах у різних природно-сільськогосподарських регіонах. Цим було створено умови для порушень у землекористуванні, що спровокувало ігнорування екологічних правил і норм.

Вкрай незадовільною залишається ситуація щодо внесення мінеральних та органічних добрив, засобів захисту рослин, пестицидів. Дані про динаміку обсягів їх застосування, удобреної площі та внесення пестицидів великими і середніми підприємствами України (із площею у власності або користуванні 100 га і більше сільськогосподарських угідь та займаються виробництвом продукції рослинництва) відображено у таблиці 1.

Враховуючи екологодеструктивний характер землекористування в Україні, що призводить до погіршення якісного стану ґрунтів, важливого значення набуває проблема проведення заходів із вапнування та гіпсування. Загальні обсяги внесення вапнякового борошна та інших вапнякових матеріалів, гіпсу та гіпсовмісних порід порівняно із 1990 р. зменшилось відповідно у 18,5 та 29,4 разів. Відповідно меліоративна площа зменшилась відповідно у 13,1 та 25,7 разів. Таке інтенсивне скорочення обсягів та масштабів вапнування і гіпсування пояснюється тим, що в часи командно-адміністративної системи колгоспи та радгоспи були основними (постійними) землекористувачами, тоді як сучасні агровиробники у своїй більшості ведуть господарську діяльність на орендованих землях. Відсутність спеціальних сівозмін, агролісомеліоративних, полезахисних заходів призводить до виснаження родючого шару ґрунту, зменшення вмісту гумусу, посилення ерозійних процесів, підвищення кислотності, погіршення інших якісних характеристик ґрунтів.

Сучасний критичний стан земель та ґрунтів України зумовлюють наступні чинники:

- необґрунтовано високий економічний та екологічний рівень господарювання, особливо у сільському господарстві;
- нерівномірна територіальна розораність сільськогосподарських земель, в більшості регіонів досягла критичної межі;
- швидкий та неконтрольований розвиток деградаційних процесів, збільшення деградованих площ;
- відсутність у більшості сільськогосподарських виробників науково обґрунтованих ґрунтозахисних та ґрунтозновлюваних технологій вирощування сільськогосподарських культур, неконтрольоване використання органічних та мінеральних добрив, хімічних засобів;
- висока землеємкість основних галузей економіки;
- значний рівень техногенного забруднення навколишнього середовища, відсутність належного контролю за станом екологічної безпеки як з боку держави, так і власників землі;
- порушення системи науково обґрунтованих сівозмін.

Виходячи із вищевказаного, можна стверджувати, що використання земельних ресурсів в цілому не відповідає вимогам раціонального природокористування, є наслідком суперечності між загальнодержавними інтересами збереження ґрунтів та отриманням швидкого прибутку від сільськогосподарської діяльності. Проблема також ускладнюється

продовженням мораторію на вільний обіг земель сільськогосподарського призначення, через що основною формою використання землі на сьогодні залишаються орендні відносини. Ефективному сільськогосподарському використанню земель перешкоджає відсутність достовірної інформації про ґрунтовий покрив, розпорошеність моніторингових спостережень, відсутність актуалізованої проектної землевпорядної документації та належного державного контролю за землекористуванням.

Тому вважаємо, що назріла нагальна потреба розроблення та прийняття на державному рівні програми використання та охорони земель, яка б передбачала організацію ґрунтового моніторингу з урахуванням європейського досвіду, проведення великомасштабного ґрунтового обстеження, створення спеціального державного органу, а також відповідне наукове, організаційне, фінансове та кадрове забезпечення реалізації ґрунтозахисних та землеохоронних програм.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 14.
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. зі змінами і доповненнями. // Відомості Верховної Ради. 2002. № 34. Ст. 27.
3. FAO statistical pocketbook 2016. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat>
4. Сільське господарство України. Статистичний збірник. 2017. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Вилучення з інтенсивного обробітку малопродуктивних земель та їх раціональне використання: Методичні рекомендації за ред. В.Ф. Сайка. - Київ: "Аграрна наука", 2000. - 37 с.
6. Пуцентейло П.Р. Організаційно-економічне забезпечення ефективного розвитку тваринництва в умовах кризи. Економічний дискурс. 2016. № 2. С. 37–46.
7. Пуцентейло П.Р. Особливості сучасного розвитку м'ясо-продуктового підкомплексу України. Сталий розвиток економіки. 2012. № 5 (15). С. 13–18.
8. Пуцентейло П.Р. Стратегічні напрями розвитку тваринництва України. Інноваційна економіка. 2013. № 8 (46). С. 12–16.
9. Brukhanskyi R., Yazlyuk B., Bincharovska T. Effective land management in Ukraine using accounting and analytical support Problems and Perspectives in Management. 2018. 16(2), 241-251.

Віталіна Куриляк

д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки
Тернопільський національний економічний університет

Максим Куриляк

Тернопільський національний економічний університет

РЕГІОНАЛЬНА АРХІТЕКТУРА ЄВРОПИ

Регіональна архітектура Європи – це система, що перебуває у іманентному розвитку. Історія Європи у цілому та в розрізі окремих країн сформували різні історичні лінії, що впливають на вирішення питань регіонального розвитку. В історичній пам'яті народів Європи найяскравішими є періоди успішного співіснування. Вони мають тенденцію до відродження і повернення в оновлених формах при виникненні умов і потреб у створення нових од єднань громадян чи союзів. Йдеться про певні імперії, політичні поділи та культурні феномени.

У сучасній глобальній регіональній політиці важливою є історична пам'ять щодо перебування народів у складі Римської імперії. Територіально вона не мала єдиного показника, тому що за час свого існування постійно змінювала свої володіння. Хронологічно